

GrolSova

Versie februari 2026

Inleiding

Zomer 2025 is er een [leerplankader](#) voor een christelijke SoVa-methode opgeleverd die is ontwikkeld in opdracht van de SLRO. Dit leerplankader dient als instrument dat scholen kunnen gebruiken om (bestaande) lesmethodes te toetsen op visie en inhoud. Daarnaast kan het dienen als uitgangspunt tot gesprek met uitgevers. Uiteraard bepaalt een school zelf hoe belangrijk zij de aspecten die in het leerplankader staan vinden. Wanneer een aspect dat de school relevant vindt niet of alleen impliciet aan bod komt in de methode, kan een school zelf bepalen hoe zij dat aspect toevoegen in de lessen. Het hoeft niet te betekenen dat een methode niet geschikt is voor de school.

In het voorliggende document wordt de methode 'GrolSova' door de uitgever zelf getypeerd op basis van de meest relevante aspecten uit het leerplankader. Ook hebben de uitgevers zelf aangegeven aan welke (nieuwe) kerndoelen hun methode aandacht besteed. Onderwijsadviseurs van KOC (Ben Evink) en Driestar educatief (Bertine Haverhals), hebben de beschrijvingen van de uitgevers doorgenomen en vergeleken met de methodes. Zij bevestigen dat de beschrijvingen een goed beeld geven van de methode. Daarnaast hebben zij een samenvatting van die beschrijvingen gemaakt die je in een overzichtsdocument van vijf SoVamethoden vindt. Alle documenten zijn te vinden op de webpagina <https://slro.nl/cases/analyse-van-vijf-sova-methoden/>.

Voor een beschrijving van de methode op de site van de SLRO zie <https://slro.nl/leermiddelen/grol-sova/>

1. Zijn er ontwikkelingen geweest of gaan die komen bij je methode?

Omschrijf hier je antwoord:

Onze methode is op dit moment volledig beschikbaar voor de groepen 3-8. We zijn echter bezig met een uitbreiding van onze methode voor de groepen 1 en 2. We hopen rond de kerst 2025 de pilotfase te gaan starten voor deze specifieke groepen.

2. Welke tijdsinvestering vraagt de methode?

Omschrijf hier je antwoord:

Deze methode is gericht op het geven van een SoVa-les van **30 minuten per week**.

Vragen naar aanleiding van het leerplankader christelijke SoVA-methode:

3. Wat vind je van de uitkomsten van de inventarisatie die vooraf is gehouden?
Herken je de resultaten in de praktijk?

Omschrijf hier je antwoord:

Wij herkennen de vraag vanuit het werkveld naar een christelijke SoVa methode die past bij de normen en waarden van de christelijke scholen. We herkennen de uitkomsten van de enquête op de scholen die wij bezoeken.

4. Mens- en wereldbeeld
 - a. Welk mens- en wereldbeeld zit er achter je methode?

Omschrijf hier je antwoord:

Onze SoVa methode is gegrond op fundamentele normen en waarden. Voor ons zijn dit de christelijke normen en waarden.

Dit betekent ook dat er een christelijk mens- en wereldbeeld achter onze methode zit.

Wij als makers geloven dat wij gevallen mensen zijn die van nature geneigd zijn tot alle kwaad. Wij zien dit beeld bevestigd, niet alleen in de wereld om ons heen maar ook gewoon simpelweg in de onderwijspraktijk.

Wij, maar ook de kinderen, zijn niet uit onszelf gericht op het goede, maar hebben deze opdracht wel door God gekregen.

Dat wij gevallen mensen zijn is echter op geen enkele manier een vrijbrief voor passiviteit of een reden om ons niet te ontwikkelen. God geeft in Zijn Woord zeer duidelijk aan dat wij aan de slag moeten met de talenten en vaardigheden die wij gekregen hebben. Dit betekent ook dat wij de kinderen moeten richten naar het goede en mogen leren hun talenten te gebruiken en vaardigheden te ontwikkelen. We kunnen dit niet zonder de leiding van God en Zijn Woord!

Onze SoVa methode is gericht op het gebied van de sociale vaardigheden en de ontwikkeling hiervan.

Deze ontwikkeling speelt altijd af in een sociale context. Deze context kan de kinderen in grote mate beïnvloeden, zowel op een positieve als negatieve manier. Kinderen hebben hierin nadrukkelijk leiding nodig van hun

opvoeders, thuis maar ook op school. Om deze reden is onze methode niet alleen gericht op de individuele ontwikkeling van de kinderen, maar ook op de gezamenlijkheid van de groep waarin het kind leert.

b. Hoe komt dat in de praktijk tot uiting?

Omschrijf hier je antwoord:

Op drie manieren komt dit in de praktijk tot uiting:

1. Bij het ontwikkelen van onze methode zijn wij als eerst op zoek gegaan naar wat Gods Woord hierover tot ons spreekt. Hierbij kwamen wij al snel uit bij de 9 vruchten van de Geest. Vanuit deze vruchten van de Geest en het tweede deel van de samenvatting van de wet zijn wij gekomen tot 10 thema's (zie afbeelding).

Thema's <small>In de Grol SoVa -methode</small>	Vruchten van de Geest <small>(Galaten 5:22-23)</small>
 Inleven	 Liefde
 Samenwerken	 Vreugde
 Grenzen aangeven	 Vrede
 Luisteren	 Geduld
 Helpen	 Vriendelijkheid
 Overleggen	 Goedheid
 Vertrouwen en verantwoordelijkheid	 Geloof
 Controle over emotie	 Zelfbeheersing
 Besef van jezelf	 Zachtmoedigheid
 Ik en jij	 En je naaste als jezelf

2. We willen de leerkracht zo veel mogelijk helpen om onze thema's en lessen te koppelen aan Gods Woord. Om de leerkrachten hierbij te

helpen hebben we bij elk thema Bijbelteksten en Bijbelverhalen gezocht waarmee ze deze koppeling goed kunnen maken. Dit kunnen ze doen aan het begin/eind van een thema of aan het begin/eind van de les. De Bijbelteksten kunnen de leerkrachten in de digitale omgeving gewoon aanklikken, waarna de tekst(en) verschijnen in de door hun gekozen vertaling. Deze school geeft zelf aan of dit in de Statenvertaling, HSV of de NBV weergegeven mag worden.

3. Al onze activiteiten vinden plaats in de klas. De kinderen leren dus in de sociale context waarin ze zich voor het grootste deel van de dag bevinden. Deze context is in zekere mate ook een afspiegeling van de maatschappij. Dit gebeurt altijd onder de begeleiding van een leerkracht die de kinderen zowel individueel en als groep begeleidt in de ontwikkeling van de sociale vaardigheden.

- c. Hoe kan een school die uitgaat van het mens- en wereldbeeld dat beschreven is in het leerplankader, je methode gebruiken op een manier dat het daarmee overeenkomt?

Omschrijf hier je antwoord:

Als een school onze methode gebruikt op de manier zoals deze bedoeld is, dan gebruikt die school een methode die overeenkomt met het mens- en wereldbeeld zoals beschreven in het leerplankader.

Bij de uitleg van onze methode en de werkwijze daarvan bij de scholen leggen wij uit hoe de christelijke identiteit terugkomt in onze methode en hoe de leerkracht deze kan gebruiken, zoals ook hierboven in de praktische uitwerking beschreven.

5. In welke mate zijn de volgende uitgangspunten die de SLRO hanteert voor alle methoden die ze wil aanbevelen/laten ontwikkelen van toepassing voor je methode?

	Niet van toepassing	Een beetje van toepassing	Veel van toepassing	Volledig van toepassing	Omschrijf in deze kolom je toelichting (indien van toepassing)
Samenstelling					
1. De leerkracht houdt de regie, niet de lesmethode				X	<p>Omschrijf hier je toelichting:</p> <p>Algemeen: De leerkracht heeft invloed in de volgorde van de thema's. De leerkracht kan besluiten een les over te slaan, langer te maken of twee keer te doen. Hiermee komt de doorgaande lijn niet in gedrang. (Wij geven natuurlijk wel het advies om gewoon de volgorde van de lessen te volgen, maar de leerkracht mag flexibel zijn 😊)</p> <p>Per les: Onze methode maakt gebruik van ervaringsleren. Dit betekent in de praktijk dat de kinderen aan de slag gaan binnen een activiteit die wij als methode aanbieden, maar dat er in die activiteit van alles op sociaal- en emotioneel gebied gaat gebeuren wat wij niet kunnen voorspellen. De leerkracht zal hier met zijn eigen pedagogische vaardigheden mee aan de slag moeten gaan en houdt zelf de regie over welke vragen hij of zij gaat stellen en waarop de leerkracht gaat reflecteren. Wij geven enkel handvatten voor dit gesprek.</p>
2. Echt contact gaat boven virtueel contact				X	<p>Omschrijf hier je toelichting:</p> <p>De methode zelf staat in een online lesomgeving. Deze online omgeving is de uitleg en steun alleen voor de leerkracht zelf.</p> <p>De uitvoering echter van de activiteiten gebeurt allemaal met elkaar, in de klas, kleutergymzaal of op het schoolplein. Hierop is er alleen maar echt contact tussen de leerkracht en de leerlingen en de leerlingen onderling. Er is binnen de hele methode maar 1 activiteit (de leerlingen gaan aan de slag met het maken van een presentatie) waarbij gebruik gemaakt kan worden van een chromebook.</p> <p>Geen boekjes, geen les vanaf het digibord, gewoon daadwerkelijk contact maken met elkaar.</p>

<p>3. Geen individualisme, er moet voldoende ruimte zijn voor leren in gezamenlijkheid</p>			X	<p>Omschrijf hier je toelichting: We maken gebruik van ervaringsleren waarbij de hele klas met elkaar aan de slag gaat. De leerlingen leren in hun sociale context. Alles wordt gedaan in gezamenlijkheid. Van de uitleg tot en met het reflecteren doet de klas met elkaar.</p>
<p>4. Digitale hulpmiddelen zijn ter ondersteuning en/of zijn vervangbaar door andere middelen of kunnen weggelaten worden</p>			X	<p>Omschrijf hier je toelichting: We zijn ervanuit gegaan dat er voor deze vraag uitgegaan wordt van gebruik door de kinderen. Voor de kinderen is er (met uitzondering van 1 activiteit, zoals hierboven beschreven) niks digitaal, ook niet als hulpmiddel. Voor de leerkracht is de digitale lesomgeving als ondersteuning voor het geven van een goede les. De uitleg van de les kan ook geprint worden als de leerkracht dit zelf fijner vindt.</p>
<p>Inhoud:</p>				
<p>5. Er wordt met eerbied gesproken over God, de Bijbel en de schepping</p>		X		<p>Omschrijf hier je toelichting: Uiteraard. De mate van eerbied tijdens de les is natuurlijk wel ontzettend afhankelijk van de leerkracht die de les geeft. Wij gebruiken in onze methode enkel teksten uit de Bijbel (die we letterlijk weergeven) die een link hebben met onze thema's. De verdere koppeling met God, de Bijbel en de schepping maakt de leerkracht zelf in zijn lessen. Deze teksten worden letterlijk aangereikt vanuit Gods Woord. We gaan ervanuit dat de leerkrachten dit vanuit alle eerbied doen.</p>
<p>6. Respect voor elk mens als schepsel van God en eerbied voor het leven</p>	X			<p>Omschrijf hier je toelichting: Binnen onze lessen komt respect voor elk mens (als schepsel van God) nadrukkelijk terug in de activiteiten binnen het thema 'Ik & Jij' en 'Besef van Jezelf'. In deze thema's richten de activiteiten zich op de overeenkomsten en verschillen tussen jou en anderen. De leerkracht zelf maakt bij het bespreken van deze activiteiten vast ook de koppeling (aan de hand van de reflectievragen) naar respect voor elkaar. Eerbied voor het leven komt niet nadrukkelijk terug in onze methode omdat het geen link heeft met betrekking tot sociale vaardigheden ontwikkelen binnen het ervaringsleren.</p>

<p>7. Van mensen worden geen idolen gemaakt</p>			X	<p>Omschrijf hier je toelichting: Er wordt in onze methode niet over mensen vanuit een voorbeeldrol (naast Bijbelse personages vanuit een Bijbeltekst) gesproken, dus er kunnen ook geen idolen van gemaakt worden.</p>
<p>8. In de methode gaat het over meer dan kennis en vaardigheden. De methode besteedt aandacht aan waarden en normen die in overeenstemming zijn met de Bijbel en de reformatorische traditie</p>		X		<p>Omschrijf hier je toelichting: Onze methode is gegrond op de Bijbelse waarden en normen. De leerkracht maakt <u>zelf</u> constant deze koppeling. Vanuit de waarden en normen van de school (uit de Bijbel) denken de kinderen na hoe ze met elkaar omgaan. Wij helpen de leerkracht hiermee door de reflectievragen die we aanbieden.</p>
<p>9. Er wordt (ook) gebruik gemaakt van christelijke bronnen. (Zo ja, bij opmerkingen noteren welke bronnen)</p>		X		<p>Omschrijf hier je toelichting: Onze voornaamste bron is de Bijbel. De Bijbel is nadrukkelijk aanwezig in onze methode. Verdere bronnen die we gebruikt hebben als onderbouwing van deze methodiek zijn de bronnen die we ook voor het theorie en praktijkboek van het praktijkboek 'Ruimte voor jezelf en ruimte voor de ander' gebruikt hebben.</p>
<p>10. De leermiddelen doen recht aan de werkelijkheid</p>			X	<p>Omschrijf hier je toelichting: Onze leermiddelen spelen zich letterlijk af in de werkelijkheid. De kinderen gaan in de werkelijkheid aan de slag en leren vanuit deze werkelijkheid (met behulp van de leerkracht en zijn reflectievragen) hoe ze zich in deze werkelijkheid goed kunnen gedragen tot ontwikkeling van zichzelf of de groep. Ervaringsleren is bij uitstek de manier die het dichtst bij de werkelijkheid ligt, wat binnen het onderwijs te bereiken valt.</p>

<p>11. De leermiddelen hebben oog voor Gods grootheid in de schepping en de gebrokenheid in de wereld. Waarbij het bij gebrokenheid gaat om de zonde van ons mensen én om de gevolgen van de zondeval (bijvoorbeeld ziekte en onvolmaaktheid)</p>	<p>X</p>			<p>Omschrijf hier je toelichting: Vanuit onze methode is het moeilijk hierop antwoord te geven omdat we gebruik maken van ervaringsleren en dus geen gebruik maken van uitgeschreven 'lessen' waaruit de kinderen of leerkrachten door ons geschreven teksten lezen of bespreken. Wij gebruiken in onze methode enkel teksten uit de Bijbel (die we letterlijk weergeven) die een link hebben met onze thema's. De verdere koppeling met God, de Bijbel en de schepping maakt de leerkracht zelf in zijn lessen. Deze teksten worden letterlijk aangereikt vanuit Gods woord. We gaan ervanuit dat de leerkrachten dit vanuit alle eerbied doen. Een voorbeeld hiervan is dat we binnen het thema eerlijk zijn, vertrouwen en verantwoordelijkheid teksten aanreiken zoals Efeze 4:25 en Handelingen 5: 1-11.</p>
<p>12. De leermiddelen zijn doortrokken van christelijke waarden</p>			<p>X</p>	<p>Omschrijf hier je toelichting: Zoals hierboven al beschreven zijn onze leermiddelen gestoeld op de christelijke normen en waarden. Deze waarden zijn omgezet in thema's waarin de kinderen aan het leren zijn.</p>
<p>13. Thema's, teksten en illustraties passen bij een reformatorische levenswijze</p>			<p>X</p>	<p>Omschrijf hier je toelichting: De link tussen Gods woord en de thema's zijn hierboven al beschreven. De illustraties (ter ondersteuning van de leerkracht) zijn gemaakt op een reformatorische school en passen daarom wat betreft uiterlijkheden bij de reformatorische levenswijzen. De Bijbelteksten zijn beschikbaar voor de leerkrachten in de vertaling die zij op school gebruiken (SV of HSV).</p>
<p>14. Andere opvattingen en leefwijzen komen aan de orde wanneer dat relevant is</p>	<p>X</p>			<p>Omschrijf hier je toelichting: Verschillende opvattingen van leerlingen kunnen terugkomen in de activiteiten omdat deze verschillen tussen kinderen laten zien. Andere leefwijzen is in ons geval niet relevant.</p>

<p>15. De leermiddelen besteden aandacht aan het leren vormen van een mening en het maken van verantwoorde keuzes</p>			X	<p>Omschrijf hier je toelichting: In onze methode toetsen de leerlingen hun mening aan elkaar en reflecteert de klas hier gezamenlijk op. De manier waarop is erg afhankelijk van de activiteit. Enkele activiteiten gaan ook over het maken van verantwoorde keuzes, bijvoorbeeld hoe de klas zelf keuzes maakt.</p>
--	--	--	---	---

6. Komen alle aspecten van de geselecteerde **kerndoelen** (zie hoofdstuk 3 leerplankader) in je methode terug en is het aanbod toereikend om aan de betreffende kerndoelen te werken?
- a. Zo niet, welke onderdelen niet/minder?

Omschrijf hier je antwoord:

Wij hebben ons in eerste instantie getoetst aan de ‘Ontwikkellijke sociale en emotionele vaardigheden’ (SLO, januari 2023). Deze ontwikkelingslijn gaat het meest direct in op de sociale en emotionele vaardigheden en heeft de meest duidelijke correlatie met onze SoVa methode.

Vanuit de kerndoelen van de SLO zoals beschreven in hoofdstuk 3 komen de meeste onderdelen terug binnen onze activiteiten en de reflectie op deze activiteiten. Hierbij dient rekening gehouden te worden met dat de leerkracht bij ervaringsleren uiteindelijk besluit waarop hij of zij reflecteert. De activiteit is wat dat betreft een kapstok waaraan de leerkracht de vrijheid heeft om zelf naar voren gekomen onderdelen (ook vanuit de kinderen) op te hangen. De activiteiten en reflectievragen sturen natuurlijk wel een richting in.

De volgende aspecten komen niet of minder aanbod binnen onze methode (in het groen verdere uitleg):

- **oriënteren op de invloed van hygiëne, voeding, slaap, natuur, relaties, seksualiteit en beweging op lichamelijke en mentale gezondheid;**
- **De leerling weegt af welke mogelijkheden die heeft om ten aanzien van maatschappelijke vraagstukken te handelen. Wij spreken vanuit onze methode wel aan de hand van reflectievragen met leerlingen over het**

oplossen van vraagstukken en hoe je hierover kan verschillen van mening doordat je andere idealen of opvattingen kunt hebben. Dit doen we echter niet ten aanzien van maatschappelijke vraagstukken.

- **kennis over de ontwikkeling en de betekenis van de democratische waarden vrijheid, gelijkheid en solidariteit; Het maken van keuzes op een democratische wijze en de voordelen en nadelen hiervan komen terug in onze methode. Gelijkwaardigheid komt ook terug in onze methode, maar vooral binnen de kleine context van de klas. Solidariteit komt ook op deze manier terug, minder gericht op solidariteit ten opzichte van de algehele maatschappij.**
- **verkennen van en reflecteren op de eigen offline en online identiteit in relatie tot anderen; Vanuit het ervaringsleren reflecteren we op onze identiteit (ook ten opzichte van anderen). We doen dit alleen niet (tenzij dat een leerkracht hier met zijn reflectievragen op aanstuurt aan de hand van een activiteit) met betrekking tot de online identiteit.**

Zie verder de bijlage aan het eind van dit document waarin voor de nieuwe kerndoelen (2025) wordt aangegeven welke deelaspecten in de methode aan bod komen.

7. Op welke manier geeft je methode **ondersteuning voor pedagogisch-didactisch handelen van de leerkracht?**

<p>Lesdoel wordt aangegeven en leerkrachten weten hoe ze tijdens de les kunnen monitoren of het doel is/wordt behaald.</p>	<p>Omschrijf hier je antwoord: De lesdoelen worden aangegeven voor zowel het hele thema als de individuele les zelf. Het is niet altijd mogelijk te zeggen of het 'lesdoel' behaald wordt, omdat we het hebben over sociale ontwikkeldoelen. Ook is het bij ervaringsleren lang niet altijd te zeggen of het lesdoel dat is aangegeven bij de daadwerkelijk het leerdoel in die specifieke les voor de kinderen gaat worden. Dit kan in de praktijk anders lopen dan wij kunnen voorzien omdat incidenten of ontwikkelingsbehoeften van de leerlingen ervoor kan zorgen dat het gebied waarop geleerd moet worden op dat moment elders ligt. Hier kan met onze methode heel goed op geanticipeerd worden aangezien we vanuit een</p>
--	--

	<p>hele praktische manier leren en dichtbij het kind en zijn ontwikkeling staan. Bij het niet goed lopen van de les (dit kan te maken hebben met het lesdoel of de les zelf) ondersteunen we de leerkracht met een extra pagina met denkvragen.</p> <div style="background-color: #fff9c4; padding: 10px; border: 1px solid #ccc;"> <p> Leerdoel van dit thema</p> <p>De leerlingen versterken hun vaardigheden zoals effectief communiceren, plannen maken, taken verdelen en vele zaken meer binnen een team. Met als doel een productieve samenwerking te bevorderen.</p> </div> <p> Leerdoel</p> <p>De leerling maakt een taakverdeling om met anderen een opdracht uit te voeren. De leerling houdt rekening met de wensen van anderen tijdens het samenwerken. De leerling luistert naar anderen. De leerling herkent veel verschillende gevoelens en begrijpt hoe deze zijn ontstaan. De leerling neemt verantwoordelijkheid in het groepsproces.</p>
<p>Er worden tips gegeven voor differentiatie / afstemmen op specifieke onderwijsbehoeften (zowel ondersteuning als uitdaging)</p>	<p>Omschrijf hier je antwoord: Er worden verschillende differentiatiemogelijkheden gegeven bij de les om het gemakkelijker of juist moeilijker te maken. Soms worden er ook nog andere varianten van de activiteit beschreven. Bij elke les staat een tegel met 'differentiatie' gericht op dit doeleinde.</p> <div style="border: 1px solid #ccc; padding: 10px; background-color: #fff9c4;"> <p> Differentiatie</p> <p>Makkelijker: zonder blinddoek. Moeilijker: laat iemand buiten de auto verbale aanwijzingen geven hoe het parcours het beste te volgen is. Maak het parcours moeilijker.</p> </div>
<p>Leerkrachten krijgen handvatten hoe ze leerlingen kunnen stimuleren om na te denken over hun eigen ontwikkeling</p>	<p>Omschrijf hier je antwoord: De leerkracht krijgt een overzicht met reflectievragen die als handvatten bedoeld zijn voor een goed reflectiegesprek. De leerkracht krijgt alle vrijheid om buiten deze handvatten met eigen reflectievragen te komen, maar we ondersteunen de leerkracht hier zoveel mogelijk in.</p>

	<p>Reflectievragen:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Wat ging er goed in de samenwerking? 2. Hoe werd er samengewerkt tussen de tweetallen? 3. Moet je elkaar kunnen vertrouwen? 4. Zijn er dingen die beter konden? 5. Hebben we verkeersregels nodig om dit te kunnen doen? Zoja, welke? 6. Hebben we elkaar goed geholpen? 7. Welk groepje was er erg goed in deze activiteit en waarom?
Er wordt gebruik gemaakt van ervaringsleren: door actief situaties te (laten) ervaren, ontstaat er ruimte voor reflectie en verbetering van het gedrag.	Omschrijf hier je antwoord: Onze hele methode is gericht op ervaringsleren. De leerlingen gaan in concrete situaties aan de slag om hier vervolgens op te reflecteren.
Overige opmerkingen	Omschrijf hier je antwoord:

8. Welke praktische ondersteuning wordt geboden om een **veilige omgeving** voor leerlingen te (blijven) bieden?

Tips voor leerkrachten voor preventief én curatief handelen?	<p>Omschrijf hier je antwoord:</p> <p>De SoVa methode zelf is een preventief middel voor het creëren van een veilige omgeving. Een thema dat hier het meest op aansluit is het thema 'grenzen aangeven'. We zien vanuit de praktijk dat dit veel invloed heeft op zaken zoals pestgedrag en opkomen voor jezelf. In dit thema zit een gastles vanuit de trainers van Grolweerbaarheid die gaat over grenzen aangeven. Tijdens deze les krijgt de leerkracht ook tools (concreet materiaal) aangeboden voor het goed neerzetten van deze veilige omgeving.</p> <p>Mocht er in de groep al een dusdanig onveilige omgeving zijn, dat de uitvoering van de SoVa methode in het gedrang komt dan hebben wij vanuit een andere tak van Grol, namelijk 'Grolweerbaarheid' groepstrainingen om met die specifieke groep zelf aan de slag te gaan. Daarnaast hebben wij bij het niet goed lopen van de activiteiten per thema een blad genaamd 'wat als het niet goed loopt?' waar we de leerkrachten tips geven over het beter neerzetten van de activiteiten.</p>
Concrete materialen voor leerlingen?	<p>Omschrijf hier je antwoord:</p> <p>Vanuit het thema 'grenzen aangeven' is er een poster die in de klas komt te hangen. Daarnaast wordt tijdens de lessen gewerkt met concreet materiaal waarbij ook aangeraden wordt om dit in het klaslokaal te hangen. Denk hierbij aan het opstellen van groepsnormen om met de kinderen te werken aan de veilige omgeving. Dit doen we onder andere met een poster, vlaggetjes en tekeningen. Daarnaast maken de kinderen in de SoVa methode ook nog een presentatie, werkstuk of tekening met betrekking tot grenzen aangeven.</p>
Suggesties voor ouderbetrokkenheid?	<p>Omschrijf hier je antwoord:</p> <p>De suggesties voor de leerkrachten zijn om het materiaal en de activiteiten geregeld met ouders te delen zodat de ouders weten met welk thema de kinderen op sociaal emotioneel vlak bezig zijn. De kinderen gaan aan de slag met activiteiten waar prachtige foto's van gemaakt kunnen worden en maken geregeld concreet materiaal wat meegenomen kan worden naar huis.</p>

Overige opmerkingen	Omschrijf hier je antwoord:
---------------------	-----------------------------

9. In welke mate zijn de volgende **uitgangspunten van identiteit en didactiek** van toepassing voor je methode?

N.B. wanneer iets niet aan bod komt, hoeft dat geen bezwaar te zijn. Een school krijgt wel inzichtelijk op welke punten het zelf aanvullende doelen kan stellen/activiteiten kan aanbieden als het betreffende punt door het team waardevol wordt gevonden.

In de methode is aandacht voor...	Niet van toepassing	Een beetje van toepassing	Veel van toepassing	Volledig van toepassing	Omschrijf in deze kolom je toelichting (indien van toepassing)
1. Verhouding tot God (Godskennis, zelfkennis, Christuskennis).		X			Omschrijf hier je toelichting: Vanuit de methode leggen we wel duidelijk de verbinding met Gods Woord, maar we zijn geen Bijbelmethode. We vinden dit meer iets onderliggend voor alles wat je doet dan iets wat terugkomt in activiteiten van onze methode.
2. Omgaan met gebrokenheid (/gevolgen) van zonde (niet kunnen voldoen, omgaan met/ verdragen van lijden).		X			Omschrijf hier je toelichting: Dit komt op indirecte wijze terug omdat de zonde de omgang tussen de kinderen moeilijker maakt. Dit komt niet op een directe manier terug.
3. Vrijheid onder het gezag van God (tegenhanger van het liberalisme).			X		Omschrijf hier je toelichting: Vrijheid is wat ons betreft altijd onder het gezag van God. En niet alleen onder het gezag van God, maar ook onder het gezag van hen die over je gesteld zijn. Deze koppeling laten we terugkomen in het nadenken over gezamenlijke groepsnormen die we met elkaar bespreken. Op welke manier kunnen we met elkaar binnen de gestelde grenzen het beste functioneren? Geef je elkaar ook de ruimte om eigen keuzes te maken? Hoe ga je om met groepsdruk?
4. Verantwoordelijkheid (voor jezelf en voor de ander) vanuit afhankelijkheid.				X	Omschrijf hier je toelichting: Verantwoordelijkheid is een letterlijk thema in onze methode. De activiteiten zijn toegespitst op vertrouwen en de daarbij komende verantwoordelijkheid om vertrouwen niet te beschamen. Afhankelijkheid naar elkaar komt daarbij in grotere mate terug. Afhankelijkheid van God komt terug door middel van de Bijbelteksten en de koppeling daarmee vanuit dit thema.

<p>5. Een veilige groep creëren waarin fouten gemaakt mogen worden en waarin geleerd kan worden.</p>			X	<p>Omschrijf hier je toelichting: Tijdens de activiteiten gaan de kinderen met elkaar veel fouten maken. Tijdens de reflectiemomenten zetten we deze momenten om tot leermomenten om daar de volgende keer weer beter in te worden. Door de methode te gebruiken wordt er gewerkt aan het creëren van deze veilige groep.</p>
<p>6. Waarden centraal stellen als rode draad door de methode. De school moet dit verbinden aan de eigen visie. Competenties zijn concretisering van de waarden of dragen bij aan het leren 'uitoefenen' van de waarden.</p>			X	<p>Omschrijf hier je toelichting: De thema's zijn de rode draad binnen onze methode. Deze thema's zijn voortgekomen uit de waarden die we vanuit de Bijbel mee hebben gekregen. Vervolgens gaan de leerlingen binnen deze thema's vaardigheden (competenties) aanleren.</p>
<p>7. Lessen illustreren met personen uit de (Bijbelse) geschiedenis (denk aan: Jozef en zelfbeheersing, Corrie ten Boom en vergevingsgezindheid, Anne van der Bijl over moed, C.S. Lewis over vreugde, ed.).</p>			X	<p>Omschrijf hier je toelichting: Bij het gebruik van onze Bijbelteksten maken de leerkrachten een koppeling tussen het thema, de lessen en de Bijbel. Soms gaat het bij die Bijbelteksten om personen uit de Bijbel, soms om teksten uit de Bijbel die ons wat te leren hebben. We illustreren enkel met personen uit de Bijbelse geschiedenis.</p>

10. Zelfinzicht en zelfkennis zijn ons inziens relevante voorwaarden om te kunnen werken aan sociale en emotionele competenties.

Hoeveel aandacht wordt er in de methode besteed aan de volgende aspecten?

	Wordt geen aandacht aan besteed	Wordt een beetje aandacht aan besteed	Wordt veel aandacht aan besteed	Omschrijf in deze kolom je voorbeelden en/of geef je toelichting
<p>1. Karaktereigenschappen en hun valkuilen (kernkwaliteiten). Wie ben ik? Waar ben ik goed in? Wat vind ik lastig?</p>			X	<p>Omschrijf hier je voorbeelden en/of geef je toelichting: Er gaan 2 specifieke thema's hierover. De thema's 'Ik & Jij' en het thema 'Besef van jezelf.' De reflectievragen zijn ook tijdens de andere lessen onder andere gericht op de karaktereigenschappen van de kinderen.</p>
<p>2. Zelfwaardering/ zelfvertrouwen/ zelfzorg: Wie ben ik en van Wie ben ik en hoe kan ik tevreden leren zijn met wie ik ben. Leren herkennen en omgaan met eigen grenzen. Bij zelfvertrouwen ook ingaan op balans met afhankelijkheid.</p>			X	<p>Omschrijf hier je voorbeelden en/of geef je toelichting: Al onze activiteiten vinden plaats in de hele groep. Hierbij komen de kinderen automatisch zichzelf en anderen tegen. Zo kunnen ze hun eigen kwaliteiten spiegelen aan de kwaliteiten van de anderen en leren kennen waar ze goed in zijn en waar ze nog in kunnen ontwikkelen. Een typische reflectievraag die vaak terugkomt in onze methode is: Wie zou jij binnen deze activiteit wel een compliment willen geven? Of: Wie vond jij heel erg goed in deze activiteiten? Op deze manier bouwen de leerlingen zelfvertrouwen en zelfwaardering op. Zelfzorg komt voornamelijk terug in het thema 'grenzen aangeven'. Wat moet ik doen als het een keer niet zo gaat zoals ik wil?</p>
<p>3. Gevoelens en (basis)emoties herkennen en benoemen. Hierin beginnen bij de vier basisemoties en naarmate kinderen ouder worden uitbreiden naar meer gevoelens en gelaagdheid in gevoelens. Ook emotieregulatie aan bod laten komen.</p>			X	<p>Omschrijf hier je voorbeelden en/of geef je toelichting: De emoties benoemen en leren om hiermee om te gaan komt terug tijdens de reflectievragen in veel lessen. Daarnaast hebben we een specifiek thema (controle over emotie) hierop gericht.</p> <p><i>Bij het gedeelte voor de groepen 1 en 2 wat we op dit moment aan het ontwikkelen zijn</i></p>

				<i>komen de basisemoties elke les terug in de reflectievragen.</i>
4. Bewustzijn ontwikkelen van eigen verbale en non-verbale communicatie.			X	Omschrijf hier je voorbeelden en/of geef je toelichting: Twee van onze thema's gaan specifiek over verbale en non-verbale communicatie: 'Overleggen' en 'Luisteren'. Hierin wordt er met de kinderen voornamelijk gekeken naar verbale communicatie. Hoe kan je dit op een zo handig mogelijk maar ook op een zo precies mogelijke manier doen? Luisteren en overleggen zijn twee echte vaardigheden die de kinderen leren ontwikkelen, ook door het gewoon heel veel te doen en erop te reflecteren.
5. Vervulling van psychologische basisbehoeften: relatie, competentie en autonomie. Deze drie basisbehoeften zijn niet 'los verkrijgbaar'. Ze moeten altijd in samenhang worden beschouwd. Autonomie vooral zien als 'verantwoordelijkheid nemen'. Wanneer je dat doet met 'oog voor relatie/verbondenheid', is het juist iets wat heel goed past bij een christelijke mensbeeld.			X	Omschrijf hier je voorbeelden en/of geef je toelichting: Binnen al onze activiteiten zijn de leerlingen bezig met dit spanningsveld. Hoe voer ik de activiteit uit in relatie tot anderen? Hoe kan ik mijn eigen competenties inzetten? Hoe voer ik de activiteit op mijn eigen manier uit? Deze onderdelen komen ook terug in de reflectievragen. Tijdens deze momenten spiegelt de leerkracht ook met de kinderen hoe dit verlopen is. Mijn basisbehoeftes kunnen natuurlijk ook wel eens botsen met de basisbehoeftes van andere kinderen uit de klas.
6. Aandacht voor en benoemen van schurende polariteiten tussen bijvoorbeeld autonomie en relatie. Soms is nadruk op zelfzorg bijvoorbeeld belangrijk en soms meer aandacht op zorg voor de ander. Elk kind heeft daarin iets anders te leren en soms verschilt het per moment wat er nodig is, hoe kunnen kinderen daarin 'phronesis' (praktische wijsheid) ontwikkelen?			X	Omschrijf hier je voorbeelden en/of geef je toelichting: Wij zijn er sterk van overtuigd dat de kinderen leren door dit te ervaren en hier vervolgens direct op te reflecteren. Ze ervaren dit door het tegen te komen (binnen activiteiten) en reflecteren hierop met de leerkracht om te kijken hoe deze balans is. Het mooie van ervaringsleren is dat de leerkracht op het moment kan inspringen op wat het kind als individu laat zien, binnen de groep. Dit kan gezamenlijk besproken worden als een centraal thema of juist individueel in een gesprekje met een leerling.

11. Welke waarden komen (mogelijk zonder dat ze als waarde benoemd worden) in welke mate terug in de lessen?

	Wordt geen aandacht aan besteed	Wordt een beetje aandacht aan besteed	Wordt veel aandacht aan besteed	Omschrijf hier je voorbeelden en/of geef je toelichting:
1. Barmhartigheid (ik leef mee met een ander en help een ander)			X	Omschrijf hier je voorbeelden en/of geef je toelichting: Bij ons heet dit thema 'helpen'. Hier gaat het dus 7 weken over aan de hand van meerdere activiteiten.
2. Zelfbeheersing (ik kan nee zeggen tegen mezelf) Matigheid (Ik doe niet alles wat kan. Ik kies bewust) Koppeling met tevredenheid en geduld			X	Omschrijf hier je voorbeelden en/of geef je toelichting: Zelfbeheersing heet bij ons het thema 'Controle over emotie'. Hier gaat het dus 7 weken over aan de hand van meerdere activiteiten.
3. Rechtvaardigheid , gekoppeld aan Eerlijkheid (ik ben eerlijk en geef anderen wat van hen is)			X	Omschrijf hier je voorbeelden en/of geef je toelichting: Bij ons komt dit thema terug in het thema 'Eerlijk zijn, vertrouwen en verantwoordelijkheid'. Hier gaat het dus 7 weken over aan de hand van meerdere activiteiten. Omdat we aan de slag gaan met activiteiten waarin de leerlingen <u>soms</u> ook tegengestelde belangen hebben (als ze in groepjes tegen elkaar spelen) komt dit thema natuurlijk in al die activiteiten terug. Je kunt een activiteit niet leuk spelen als er niet eerlijk of rechtvaardig gespeeld wordt. Er is 1 activiteit die specifiek over dit thema gaat, dat is de activiteit stukken van een puzzel waarin ze met elkaar moeten samenwerken (hoewel het lijkt dat ze tegengestelde belangen hebben) door eerlijk met elkaar te ruilen.
4. Trouw (ik doe wat ik beloof)			X	Omschrijf hier je voorbeelden en/of geef je toelichting:

				<p>Bij ons komt dit thema terug in het thema 'Eerlijk zijn, <u>vertrouwen</u> en <u>verantwoordelijkheid</u>'. Hier gaat het dus 7 weken over aan de hand van meerdere activiteiten.</p> <p>Natuurlijk is trouw (of vertrouwen) de basis voor alle activiteiten. Zonder vertrouwen kan er niet samengewerkt worden, niet geluisterd worden en durven de leerlingen geen grenzen aan te geven.</p>
<p>5. Respect (ik blijf vriendelijk naar een ander, ook als die iets anders vindt of doet dan ik) Koppeling met gehoorzaamheid en interesse tonen</p>		X		<p>Omschrijf hier je voorbeelden en/of geef je toelichting: Deze waarde komt bij ons voornamelijk terug in het thema 'luisteren'. Dit betekent ook niet je eigen verhaal willen vertellen maar ook interesse tonen in klasgenootjes. Natuurlijk is respect een mooi onderwerp om op te reflecteren als er conflicten ontstaan tijdens de activiteiten. Hier kunnen dan ook meerdere woorden aan gegeven worden.</p>
<p>6. Vrede/vreedzaamheid, Vriendelijkheid (concretisering van naasteliefde)</p>			X	<p>Omschrijf hier je voorbeelden en/of geef je toelichting: In onze methode heet dit thema 'inleven'. Hoe denk jij dat een ander zich voelt en hoe kun je hierop handelen? Geven we elkaar de ruimte en proberen we te begrijpen wat een ander graag wil?</p>
<p>7. Verantwoordelijkheid (ik kan uitleggen wat ik doe. Ik voel me verantwoordelijk tegenover God en mijn naasten) Koppeling met moed</p>			X	<p>Omschrijf hier je voorbeelden en/of geef je toelichting: Bij ons komt dit thema terug in het thema 'Eerlijk zijn, <u>vertrouwen</u> en <u>verantwoordelijkheid</u>'. Hier gaat het dus 7 weken over aan de hand van meerdere activiteiten.</p>
<p>8. Rentmeesterschap (ik ga goed om met de spullen van mezelf en anderen) koppeling met aandacht, verwondering</p>		X		<p>Omschrijf hier je voorbeelden en/of geef je toelichting: Rentmeesterschap komt bij ons voornamelijk in de kleinere aspecten terug. Hoe gaan we om met elkaar en elkaars spullen, ook tijdens de activiteiten?</p>
<p>9. Nederigheid, zelfverloochening Koppeling met zachtmoedigheid</p>			X	<p>Omschrijf hier je voorbeelden en/of geef je toelichting: Dit thema komt bij ons terug als 'besef van jezelf'. Hoe ben je goed voor jezelf en hoe wil je vervolgens omgaan met een ander? Als jij weet wat jij goed kan, hoe kan je dan een ander helpen die het wat minder kan? Kun jij jezelf met je kwaliteiten ook aan de kant zetten voor een ander? En als je weet dat jij iets niet goed kan, wil je dan een ander laten helpen?</p>

10. Vergeving en herstel			X	<p>Omschrijf hier je voorbeelden en/of geef je toelichting: Dit thema komt bij ons voornamelijk terug in het thema 'grenzen aangeven'. Hoe ga ik om met een conflict? Hoe kan ik dit oplossen en de relatie weer herstellen? Ook in het thema 'samenwerken' is dit vaak een thema die echt ter sprake gaat komen in en na de lessen. Verschillende Bijbelteksten verwijzen ook naar vergeving en herstel. Vergeven, is vergeten!</p>
11. Vreugde, speelsheid, blijdschap, dankbaarheid			X	<p>Omschrijf hier je voorbeelden en/of geef je toelichting: Dit thema komt eigenlijk tijdens al onze lessen terug. We willen het zo leuk, gezellig en fijn mogelijk met elkaar hebben. Dit hebben we als het goed 'lukt', en daar werken we aan.</p> <p>Wij hebben het thema vreugde nog specifiek gekoppeld aan <u>samenwerken</u>. Als je goed kan samenwerken heb je heel veel plezier met elkaar. Als iedereen bereid is elkaar te helpen dan ontstaat een krachtige vorm van gezamenlijkheid waarin je heel fijn met elkaar kan samenwerken. Dit komt ook veel terug in onze reflectievragen. Was het leuk? Hebben we genoten?</p>
12. Vrijheid onder Gods gezag			X	<p>Omschrijf hier je voorbeelden en/of geef je toelichting: Vrijheid komt bij ons terug in de onderwerpen die gaan over groepsdruk in verhouding tot iets wat jij graag wilt. Dit is altijd in samenhang met wat een ander wil en hoe je hierover in overleg kunt gaan. We focussen ons meer op deze aspecten van vrijheid dan de aspecten 'afhankelijk zijn van ...'</p>

13. Ik-jij-wij:

- a. Waar ligt de focus in de methode?

Omschrijf hier je antwoord:

Alle 3 komen terug in onze methode. Als we zouden moeten kiezen waar vooral onze focus ligt, dan is dat wij. Alle activiteiten doen we vanuit de gezamenlijkheid. Veel van de activiteiten zijn gericht op gezamenlijkheid en met elkaar bezig zijn. Enkele thema's zijn meer gericht op het Ik (besef van jezelf bijvoorbeeld) of het thema Jij (inleven of Ik & Jij bijvoorbeeld). Maar, deze activiteiten vinden nog steeds plaats binnen de context van de hele klas, in activiteiten die je met elkaar doet.

- b. Welke lesinhouden uit de laatste tabel in hoofdstuk 5 komen niet aan bod

Omschrijf hier je antwoord:

- Omgaan met schaarste
- Balans werken/rusten
- Niet afhankelijk zijn van telefoon, social media, etc.

Deze drie aspecten komen niet op een directe (of specifieke) manier terug in onze methode.

c. Welke lesinhouden komen in de methode óók aan bod, die niet in de tabel staan?

Omschrijf hier je antwoord:

We dekken de lesinhouden uit de tabel. Met ervaringsleren zijn eigenlijk alle aspecten toe te voegen als de leerkracht die de lessen geeft dit van belang acht.

14. Overige opmerkingen:

Wat vind je relevant voor (christelijke) scholen dat ze weten over je methode?

Omschrijf hier je antwoord:

- Bijbelse normen en waarden (vruchten van de Geest) vormen de hoofdthema's van de methode en de lessen zijn gekoppeld aan de Bijbel.
- Er wordt gewerkt met ervaringsleren: leren door te doen!
- Er is een duidelijke doorgaande lijn door het hele schooltraject.
- De methode is gekoppeld aan de SLO-doelen.
- De app is ontzettend makkelijk werkbaar voor de leerkracht.
- De methode is een jaar lang getest in alle klassen op vijf basisscholen.
- Mogelijkheid tot een gastles aan de kinderen over 'Grenzen aangeven'.

BIJLAGE

Kerdoelen primair onderwijs versie zomer 2025

Burgerschap (19 en 21) + mens en maatschappij (25-28)

(Die december 2025 zijn goedgekeurd door de tweede kamer)

In onderstaande kerndoelen is met een arcering aangegeven door de uitgever aan welke deelaspecten van de nieuwe kerndoelen de methode aandacht besteedt en/of voor welke deelaspecten de methode dekkend is.

- *Groene arcering geeft de onderdelen aan die expliciet in de methode terugkomen en besproken worden in de les of aan de hand van de reflectievragen.*

- *Gele arcering: die deelaspecten komen terug in de methode, maar op klassikaal niveau. De leerkracht kan dit zelf naar een maatschappelijk niveau tillen door dit te benoemen. Omdat binnen het ervaringsleren de activiteit (en het reflecteren op de activiteit) de grondregel is, en er niet uit een boekje of vanaf een blad voorgelezen of gedictieerd wordt aan de volgende aspecten meer op een impliciete manier aandacht besteed.*

KERNDOEL 19: DE SCHOOL GEEFT VORM AAN DE DEMOCRATISCHE OEFENPLAATS.

Burgerschap 19A - De school stimuleert sociale en maatschappelijke competenties van leerlingen.

Het gaat hierbij om:

- aanbieden van kennis en vaardigheden ten aanzien van basiswaarden van de democratische rechtsstaat en de diverse samenleving, gericht op respectvolle omgang;
- stimuleren van sociale vaardigheden en kritische denkvaardigheden;
- stimuleren van respectvolle communicatie, offline en online;
- aanbieden van activiteiten die sociale cohesie en actief burgerschap stimuleren.

KERNDOEL 20: DE LEERLING LEERT OVER SAMENLEVEN IN EEN DEMOCRATISCHE RECHTSSTAAT.

Burgerschap 20A - De leerling redeneert over het belang van basiswaarden van de democratische rechtsstaat.

Het gaat hierbij om:

- beschrijven van de betekenis van basiswaarden van de democratische rechtsstaat: vrijheid, gelijkwaardigheid en solidariteit;
- beschrijven hoe de Grondwet, kinder- en mensenrechten basiswaarden van de democratische rechtsstaat mogelijk maken;
- redeneren over hoe vrijheid, gelijkwaardigheid en solidariteit met elkaar op gespannen voet kunnen staan;
- ervaringen opdoen met het voeren van dialogen, omgaan met conflicten en gelijkwaardige behandeling;
- herkennen en benoemen hoe basiswaarden van de democratische rechtsstaat een rol spelen in de samenleving en het eigen leven.

Volgens het waarderingskader van de onderwijsinspectie gaat het bij de basiswaarden van de democratische rechtsstaat om de volgende aspecten:

De basiswaarde vrijheid wordt bevorderd door aandacht voor vrijheid van meningsuiting en autonomie.

Gelijkwaardigheid wordt bevorderd in de vorm van het gelijkheidsbeginsel en het afwijzen van discriminatie.

Solidariteit wordt bevorderd door verdraagzaamheid, begrip en verantwoordelijkheidsbesef en het afwijzen van onverdraagzaamheid

Burgerschap 20B - De leerling verkent hoe die kan omgaan met diversiteit in de samenleving.

Het gaat hierbij om:

- beschrijven van aspecten van diversiteit: godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, afkomst, geslacht, handicap en seksuele gerichtheid;
- verkennen van de eigen identiteit ten aanzien van aspecten van diversiteit;
- herkennen en benoemen van stereotypering, discriminatie en uitsluiting;
- benoemen van het belang dat mensen elkaar gelijkwaardig behandelen;
- ervaringen opdoen met het omgaan met verschillende perspectieven en ervaringen van anderen, overeenkomsten en verschillen, oordeel uitstellen, omgaan met mogelijkheden en gedrag van anderen.

KERNDOEL 21: DE LEERLING DOET ERVARINGEN OP MET DEMOCRATISCHE EN MAATSCHAPPELIJKE BETROKKENHEID.

Burgerschap 21A - De leerling verkent mogelijkheden om democratisch te handelen.

Het gaat hierbij om:

- beschrijven hoe je door middel van inspraak, verkiezingen en vertegenwoordiging invloed kunt uitoefenen;
- ervaringen opdoen met inspraak en besluitvorming;
- ervaringen opdoen met het uitdrukken van eigen standpunten, luisteren naar argumenten van anderen, compromissen sluiten en omgaan met de uitkomsten van besluitvormingsprocessen;
- benoemen welke bijdrage de leerling zelf levert aan democratisch handelen.

Burgerschap 21B - De leerling verkent mogelijkheden om bij te dragen aan de samenleving.

Het gaat hierbij om:

- benoemen van taken, rollen, rechten en plichten van jezelf en anderen in de samenleving;
- onderzoeken van maatschappelijke initiatieven, bewegingen en organisaties en de middelen die zij aanwenden om bij te dragen aan de samenleving of veranderingen in de samenleving teweeg te brengen;

- verkennen van actuele, maatschappelijke en duurzaamheidsvraagstukken;
- **ervaringen opdoen met verantwoordelijkheid nemen voor en bijdragen aan het welzijn van anderen;**
- verkennen van mogelijkheden om vanuit eigen idealen bij te dragen aan de samenleving, nu en in de toekomst.

KERNDOEL 25: DE LEERLING ONDERZOEKT VRAAGSTUKKEN OVER MENS EN SAMENLEVING

Mens en maatschappij 25A - De leerling analyseert maatschappelijke verschijnselen en ontwikkelingen en benoemt waarden en belangen.

Het gaat hierbij om:

- **analyseren aan de hand van overeenkomsten en verschillen,** continuïteit en verandering, en oorzaken en gevolgen;
- benoemen van de schaalniveaus waarop verschijnselen zich voordoen;
- onderscheiden van perspectieven van personen en groepen en van geografische, historische en economische invalshoeken;
- **benoemen van waarden en belangen van mensen en groepen;**
- redeneren over de samenleving van de toekomst.

Mens en maatschappij 25B - De leerling onderzoekt maatschappelijke vraagstukken.

Het gaat hierbij om:

- **vraagstukken:** duurzame ontwikkeling, historische herinnering, rechtvaardige verdeling, en participatie en **inclusie;**
- verkennen van vraagstukken vanuit geografische, historische en economische invalshoeken en perspectieven van belanghebbenden;
- gebruiken van relevante bronnen: kaart- en beeldmateriaal, teksten, tabellen en grafieken;
- verbanden leggen tussen mogelijke oplossingen en hun gevolgen voor de samenleving;
- presenteren van mogelijke oplossingen, met gebruik van vaktaal.

25C - De leerling verkent de omgeving van de school vanuit geografische, historische, economische en sociale invalshoeken.

Het gaat hierbij om:

- inventariseren van ruimtegebruik en weergeven in een kaart;
- herkennen en benoemen van erfgoed in de omgeving van de school;
- inventariseren van economische activiteiten, werkgelegenheid en sociale voorzieningen;
- **verkennen welke aspecten van diversiteit zichtbaar zijn;**
- verkennen hoe digitale technologie de omgeving van de school vergroot.

KERNDOEL 26: DE LEERLING VERKENT GEOGRAFISCHE VERSCHIJNSELEN.

[Wordt niet verder uitgeschreven in dit document dat vooral gaat over sociale vaardigheden en burgerschap]

KERNDOEL 27: DE LEERLING VERKENT GEOGRAFISCHE VERSCHIJNSELEN.

[Wordt niet verder uitgeschreven in dit document dat vooral gaat over sociale vaardigheden en burgerschap]

KERNDOEL 28: DE LEERLING VERKENT HOE MENSEN MET ELKAAR SAMENLEVEN.

Mens en maatschappij 28A - De leerling verkent economische keuzes van mensen en mogelijke gevolgen.

[Wordt niet verder uitgeschreven in dit document dat vooral gaat over sociale vaardigheden en burgerschap]

Mens en maatschappij 28B - De leerling verkent invloed en macht in de samenleving.

Het gaat hierbij om:

- verkennen hoe macht binnen verschillende staatsvormen wordt uitgeoefend;
- verkennen van de rol van overheden op lokaal, provinciaal en nationaal schaalniveau;

- benoemen hoe justitie en politie uitvoering geven aan rechtspraak en handhaving;
- verkennen van de invloed van (sociale) media en bedrijven op meningen en gedrag van mensen;
- verkennen op welke manieren mensen elkaar kunnen beïnvloeden.

Mens en maatschappij 28C - De leerling beschrijft hoe mensen omgaan met diversiteit in de samenleving.

Het gaat hierbij om:

- uitleggen dat er verschillen bestaan tussen mensen op het gebied van godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, afkomst, geslacht, handicap en seksuele gerichtheid;
- uitleggen dat er verschillen bestaan tussen mensen op het gebied van lichamelijke en cognitieve mogelijkheden, cultuur en taal;
- beschrijven hoe waarden en gebruiken tussen mensen van elkaar kunnen verschillen;
- beschrijven van diversiteit op het gebied van godsdienst en levensovertuiging: jodendom, christendom, islam, hindoeïsme, boeddhisme en humanisme;
- beschrijven hoe mensen met stereotypering, vooroordelen, racisme en discriminatie andere mensen uitsluiten;
- benoemen hoe mensen inclusie vormgeven.

Mens en maatschappij 28D - De school draagt bij aan de sociale en emotionele ontwikkeling van leerlingen en bevordert respectvolle omgang met anderen.

Het gaat hierbij om:

- aandacht schenken aan emoties en het omgaan met emoties;
- bespreekbaar maken van wensen, grenzen, mogelijkheden en beperkingen;
- stimuleren van veilige sociale omgang, weerbaarheid, samenwerking en conflicthantering;
- aandacht schenken aan relationele en seksuele ontwikkeling;
- bevorderen van respectvolle omgang met seksualiteit en seksuele diversiteit.

KERNDOEL 28E: DE LEERLING NEEMT OP EEN VEILIGE EN VERANTWOORDE WIJZE DEEL AAN HET VERKEER.

[Wordt niet verder uitgeschreven in dit document dat vooral gaat over sociale vaardigheden en burgerschap]